
Mojca Ravnik

Pretrgan kulturni razvoj iz roda v rod in težave z identiteto

Pogled v družinske zgodovine nam odkrije, kako pogosto in surovo se je v slovenskih družinah trgala kulturna kontinuiteta, kar je po mnenju avtorice vzrok težavam z identiteto. Za ponazoritev svoje hipoteze je uporabila nekaj izvolečkov iz terenskega gradiva in iz del drugih etnologov. Ugotavlja, da so Slovenci glede identitete edinstven narod zaradi pogostosti in globine prekinitve kulturne kontinuitete, ob odsotnosti trdnega narodovega jedra in lastne države. Rekli bi lahko, da je odsotnost skupne identitete slovenska identiteta. Avtorica si ne prizadeva podati pregled te obsežne tematike, ampak bolj ponazarja metodologijo raziskovanja identitete in kulturne kontinuitete v družinah, z nekaj namigi na rezultate, ki jih lahko z njo pridobimo.

A glance at family histories reveals how often and brutally cultural continuity has been broken in Slovene families. According to the author, this is the reason behind identity troubles. She backs up her hypothesis with excerpts from her field research and the work of other ethnologists, concluding that the Slovenes are a unique nation as far as the frequency and depth of cultural continuity interruptions are concerned, combined as they were with an absence of a firm national core and a state of their own. We could say that Slovene identity is the absence of common identity. Instead of grappling with this vast topic, the author focuses on the methodology of researching family identity and cultural continuity, hinting at the results which can be obtained by it.

1.

Pri pisanju pričujočega članka izhajam iz naslednjih predpostavk:

- identiteta je psihološki¹ in etnološki pojem. Človek jih ima lahko več, so dejavne in trpne, se pravi, da se človek sam istoveti (področje psihologije), identificirajo pa ga

¹ V družboslovnem leksikonu najdemo njen filozofski in socialno psihološki pomen. V filozofiji je istovetnost -popolno ujemanje nečesa s samim seboj- (Družboslovje, 1979, 123), identifikacija ali istovetenje pa je v

tudi drugi (področje etnologije); v tem pisanju z etnološkim gradivom posegam v psihologijo, ker identiteto razumem kot povezanost, pripadnost in istovetenje ljudi samih s predmeti in pojavi, ki sestavljajo njihovo kulturo in način življenja in s človeško skupnostjo, v kateri živijo;

- mnogo lastnosti in značilnosti v vedenju posameznikov in javnosti, ki jih na splošno obravnavamo kot značilno slovenske in veljajo za negativne, zavrite, zapletene in tudi nam samim težko razumljive, izvira iz težav z identiteto;
- mnoge težave z identiteto si lahko razložimo s pogledom v družinske oziroma rodbinske zgodovine, saj je prav neverjetno, kako pogosto in surovo se je v slovenskih družinah trgala kontinuiteta; pretrgana kontinuiteta pa je, po mojem, povezana s pretrgano identiteto.

Želim torej podrobneje razložiti misel, da je pogled v družinske zgodovine ključ do razumevanja vprašanj identitete. Uporabila bom nekaj izvlečkov iz gradiva, ki se mi je nabralo pri raziskavah in ki me je navedlo k temu prepričanju, pa tudi iz del etnologov. Upam, da bo iz njih razvidno, zakaj povezujem kulturno kontinuiteto z istovetnostjo. Nato pa bom poskusila izveči čim več zaključkov, bolj kot predmet za razgovor in nadaljnje raziskovanje v tej smeri, kot pa zato, da bi uveljavila kaj dokončnega - saj si ne prizadevam podati pregled te obsežne tematike, ampak bolj predlog metodologije za raziskovanje, z nekaj namigi na rezultate, ki jih lahko z njo pridobimo.

2.

V raziskavah se opiram predvsem na pripovedi ljudi. V njihovih zgodbah odsevajo posledice zgodovinskega razvoja, ki je oblikoval slovensko identiteto. Tu imam v mislih njegove značilnosti samo v zadnjih dveh stoletjih: politična razkosanost - v deželah Avstro-Ogrske, pod Benetkami, v Italiji, na Madžarskem, v Avstriji, Jugoslaviji in Sloveniji; gospodarski in socialni pretresi - začetki hitrejša industrializacije in spremljajoče urbanizacije v 2. pol. 19. stol., proletarizacija kmečkega prebivalstva, prekomorsko izseljevanje od konca prejšnjega in v prvih desetletjih tega stoletja, pregnanstvo in begunstvo v času 1. sv. vojne in po njej, izseljevanje v evropske države, zdomstvo; politični prevrati in dve svetovni vojni, socialistična revolucija, razredni prevrat, politično in ekonomsko izseljevanje, državna osamosvojitve. Vendar v članku mislim na to, kar se je dogajalo v prvi polovici tega stoletja. Nastale so nove države in politične meje, deli obmejnih pokrajin so ostali v zamejstvu. Ves čas se je vse zelo hitro spreminjalo. Še preden bi se kar koli lahko ustalilo, je prišlo do novega pretresa.

Prostorsko in vsebinsko pa se zadržujem v okviru etničnega prostora. Po navadi si namreč predstavljamo, da je bila Slovenija znotraj meja zavarovana pred posledicami, ki

socialni psihologiji -spontano in kompleksno prevzemanje vedenja od vzora ali modela, s katerim je posameznik čustveno povezan- (Družboslovje, 1979, 112). Anton Trstenjak pravi: »Kot znamenje časa visi nad človekom 'kriza identičnosti'. Le-ta ima za ozadje sociološka navzkrižja in probleme. Kaj hočemo s krizo identičnosti povedati? Odgovor: Da človek več ne ve, kdo in kaj je.« Opisuje, kaj bi se zgodilo, če bi nekdo, ki je po poklicu učitelj in se identificira z učitelji ali splošno z »učiteljem«, več »izkustveno ne doživljal sebe kot identičnega (če ga npr. ne bi več vabili na strokovne sestanke, seje, izlete itd.). Čutil bi se »kakor odtujen. S krizo identičnosti bi nastopila hkrati tudi alienacija, ki pomeni obenem že krizo individualnosti.« Dalje pravi: »Znajdemo se pred socialno psihološko krizo človeka, ki jo upravičeno postavljamo kot izhodišče v poglavje o človekovem odnosu do družbe. To alienacijo ali odtujitev samemu sebi, o kateri govori že K. Marx, imenuje angleški psihiater R. D. Laing 'razdeljenost samega sebe'. Človek je v sebi razdeljen, ker ima vzore in načela, ki mu jih drugi na priznajo. Še drugače bi rekli: razdeljen je v sebi, ker je v navzkrižju s pričakovanji, ki jih imajo drugi o njem; je postal nekaj drugega, kot pa so drugi pričakovali od njega- (Trstenjak, 1976, 258).

jih občutijo zamejci, izseljenci in zdomci v zvezi z identiteto, v tem članku pa bom poskusila pokazati nasprotno, da so nekateri pojavi, ki jih povežem z identiteto, za Slovence splošni in pereči tako znotraj kot zunaj meja Slovenije in v nekaterih pogledih so znotraj celo hujši kot zunaj nje. Mogoče je občutek identitete z domom, domačim krajem in slovenstvom manj problematičen, bolj globok in enovit pri nekem izseljencu, ki se iz tujine vrne na domačijo svojih prednikov, kot pri nekom, ki živi v Sloveniji, v drugi pokrajini, v drugem socialnem sloju, čigar predniki pa so zapustili dom, ki ga sploh ni več, je v ruševinah ali pa ga naseljujejo neki tuji ljudje. Izseljenstvo imamo zelo v zavesti, manj pa se, po mojem, zavedamo, kako smo bili izseljeni in razseljeni na prostoru, ki ga naseljujemo, se pravi, odtujeni doma.

Pri raziskovanju družine in sorodstva na ljubljanski Galjevici in v vaseh na obrobju slovenskega etničnega ozemlja, od Slovenske Istre do Prekmurja, od Porabja do Benečije sem večkrat naletela na pojave, ki so zelo povezani z identiteto - na stike med različnimi narodi, na prepletanje med kulturami, na izkoreninjenost, selitve iz starih krajev in naseljevanje v novih. Prebivalci Galjevice, ki je nastala kot barakarsko naselje med obema vojnama, so bili priseljenci v Ljubljano iz vseh koncev in krajev, kmečkega in delavskega izvora, tudi primorski begunci so bili vmes. Vsi so se odtrgali od prejšnjega okolja in se v novi soseski združili z neznanimi ljudmi od vsepovsod. Povezovala sta jih stanovanjska stiska in nizek socialni položaj. V vaseh ob robu etničnega ozemlja pa so prebivalci bili vajeni v vsakdanjem življenju stikov z drugimi narodi in kulturami. Nato so meje po prvi in po drugi vojni in po osamosvojitvi prekinile nekdanje vezi, odrezale ljudi od sorodnikov in vaščanov v sosesčini, vzpodbudile izseljevanje, utrdile pri njih zavest, pri drugih pa pospešile asimilacijo.

Glede na to, kaj se je ljudem pripetilo, ali so ostali zunaj meja, ali so bili odrezani od svojcev, ali so se morali odseliti iz domačega kraja, ali je kdo ostal doma ali pa je dom ostal prazen, ali so se domov lahko vrnili ali ne, ali so šli v okolje s tujim jezikom, ali so šli v okolje s tujo tradicijo, s tujim političnim redom, kako jih je prizadel politični in družbeni prevrat, od vseh teh in mnogih drugih okoliščin, ki v večji ali manjši meri spremljajo vsako družinsko zgodovino, je potem odvisna množica variant usod, ki imajo skupni imenovalac v prekinjeni družinski oz. rodbinski kontinuiteti. Da bi to podrobneje razložila, bi morala najprej natančno povedati, da si kot kontinuiteto predstavljam razvoj, ko več zaporednih rodov živi v isti hiši. Iz rodu v rod se utrjuje in širi družinsko imetje. Iz rodu v rod se prenaša družinsko izročilo. Hiša je v naselju, kjer je že več rodov nazaj ista država in sta isti civilna in cerkvena uprava, je isti uradni jezik in isti jezik v šolah. Več rodov nazaj je isto gospodarsko, družbeno in kulturno središče, kamor vas gravitira, v njem se govori domači jezik in sodi v isto državo. Iz rodu v rod posamezniki od rojstva naprej vsrkavajo izročilo, znanje in izkušnje prednikov in si z njimi opremljeni utirajo osebne življenjske poti. Na Slovenskem so se zelo redke družinske in osebne usode odvijale v takem družbenem in kulturnem okolju. Kolikšen delež vseh Slovencev pa je v 20. stoletju sploh imelo stalen, nepretrgan razvoj, da bi več zaporednih rodov živelo v hiši, da bi imeli isto gospodarsko in kulturno središče, isti jezik doma, v šoli, v cerkvi, na upravi in pri delu, da bi se iz rodu v rod kopčili lastnina, znanje in izročilo?

Medtem ko na Galjevici še nisem bila tako pozorna na družinske zgodovine, pa sem pozneje povsod drugod dala prednost temu pristopu. Če sem pogledala družine in rodbine v daljšem časovnem razvoju in ugotovila, kje in kako so živeli v preteklosti, sem povsod, kjer sem raziskovala, odkrivala iz rodu v rod same kulturne prekinitev. Natančneje mislim predvsem na obdobje po 1. svetovni vojni. Naj tu

navedem pripoved primorske družine in odlomke iz etnoloških opisov takratne Murske Sobote in Ljubljane.

Primorska kmečka družina, leta 1934 priseljena v prekmursko vas

Žena z madžarskim priimkom, stanujoča v prekmurski vasi, rojena v vasi nad Kana-lom ob Soči, poročena z Madžarom, je pripovedovala zgodbo svoje družine: Oče je odšel od doma, iz Italije v Jugoslavijo, leta 1930. Dva njegova brata in sestra so odšli v Argentino. Šel je na Kočevsko za gozdnega delavca. Tudi oglje je žgal, tega dela je bil vajen že od doma. Na Kočevskem so že pred njim bili ljudje iz njihovih krajev. Z materjo sta šli za očetom čez eno leto. Ona se je rodila še doma, sestra in brat na Kočevskem, en brat v Prekmurju. Najprej so živeli v Kočarjih, nato v Mozlju. Najeli so hišo nekega Kočevarja. Domačini so jim tam šli na roko. Mama je hodila delat na polje. Na Kočevskem so bili do leta 1934.

Ko so začeli v Prekmurju deliti zemljo, je oče oddal prošnjo, dobil je 5 ha zemlje in leta 1934 so zgradili hišo. Niso je zidali sami. Kolonija je bila sezidana prav za te »koloniste«. Vse parcele so imele približno 5 ha zemlje. Razdelili so veleposestva razlaščenih madžarskih grofov.

V Prekmurju je bilo težje, ker jih domačini niso kdo ve kako dobro sprejeli, predvsem menda zaradi tega, ker so jim očitali, da jim prišleki odjedajo kruh in da bi oni imeli zemljo, ki so jo njim razdelili.

V vasi so bili stari prebivalci Madžari. V bližini so bile madžarske vasi. V njihovi vasi je bila desno od ceste kolonija, levo pa stare hiše.

Bili so brez vsega. Samo hiša je bila, drugega nič, nobenega orodja, nobene živine. Potem je oče dal zemljo delat Madžarom iz stare vasi »na spolovino«, na polovico, kot so rekli. Pol pridelka so oni dobili, pol pa tisti, ki je obdelal zemljo. Mami je brat pošiljal njeno doto s Primorskega in so kupili kravo, pa je poginila, ker se je napasla detelje. Drugič je poslal stric iz Francije, da so kupili prašiče, počasi so spet prišli do krave in tako sta se polagoma napolnila hlev in kašča, vsega je bilo dovolj in začelo se je lepše živeti.

Ob prihodu v Prekmurje je mama rekla: »Kako lepo polje je tu! Smo prišli pa z ene meje na drugo, tega me je strah.« Že v prvi vojni so bili pregnani v Italijo, štiri leta so prebili nekje v okolici Torina. In res, leta 1942 so jih pregnali Madžari v taborišče na Madžarsko, kjer so ostali do leta 1945.

Ko so prišli domov, je bila hiša prazna. V njihove hiše so se naselili ljudje iz teh krajev, Madžari. »Dober dan, pravi tata, mi smo prišli. Dober dan, Vidič báči, je rekel tisti gospodar, spakiral in odšel. Mi pa smo bili spet na tleh, spet smo na slami spali. Potem smo si pa opomogli.«

Priseljenci v Mursko Soboto po letu 1919

Borut Brumen piše, da se je s priključitvijo Prekmurja Jugoslaviji pričel »proces ideološke nacionalne (pre)vzgoje Prekmurcev. V skladu z državno nacionalno ideološko politiko je bila ta nujno potrebna že zaradi tega, ker Prekmurci niso imeli jasno izoblikovane slovenske nacionalne identitete« (Brumen, 1995, 60). Murska Sobota je z novo jugoslovansko oblastjo doživela odhajanje starega in dotok novega prebivalstva. Nova oblast se je z mnogimi ukrepi ljudem takoj zamerila. Med prvimi posegi nove oblasti v Prekmurju leta 1919 je bila »zamenjava pretežno madžarsko usmerjenega uradništva s

slovenskimi uradniki. Ti so se v Soboti zaposlili kot učitelji, uradniki na sreškem načelstvu, železniški uradniki, financarji, orožniki, uslužbenci na sodišču in v drugih upravnih službah. V mesto se je po I. svetovni vojni prostovoljno priselilo tudi nekaj advokatov s Primorske in mladih trgovcev s Štajerske. Razen redkih izjem, predvsem narodno zavednih Slovencev s Primorske, ki so pred italijanskim režimom pobegnili v Slovenijo in od tam naprej v Prekmurje, je večina prišlekov prispela v Soboto res samo po direktivah.« In nato: »Sprejem prišlekov v Murski Soboti s strani domačinov je bil, milo rečeno, hladen« (Brumen, 1995, 69).

S prišleki je nastopil v mestu stanovanjski problem. »Da bi rešila problem stanovanj med stotnijo prišlekov, je nova oblast takoj v začetku naredila popis praznih hiš in stanovanj v mestu ter jih po svojem ključu razdelila med prosilce. Marsikateri Sobočan, ki se je v naslednjih letih vrnil iz ujetništva, pregnanstva ali emigracije domov v Mursko Soboto, je zato svoje stanovanje našel v celoti ali samo delno zasedeno, največkrat s prišleki iz Slovenije. Zato so si morali ti Sobočani poiskati stanovanja pri znancih in sorodnikih, istočasno pa so pričeli na stanovanjsko komisijo v Murski Soboti pisati pritožbe in prošnje za dodelitev svojih ali nadomestnih stanovanj./.../Videli pa bomo, da je bil to račun brez krčmarja, saj je stanovanjska komisija skrbela v prvi vrsti samo za prišleke« (Brumen, 1995, 73).

Prišlo je tudi do preteпов med domačini in prišleki. O vzrokih zanje je nek mož pripovedoval, da »so prišleki imeli v Soboti prednost v vseh pogledih, ne glede na to, da so bili v Prekmurje premeščeni kazensko in je pokrajina imela sloves slovenske Sibiri-je./.../ Še posebej niso marali Primorcev, ki so v gostilnah radi prepevali. Vedno, ko so se srečali, je bil pretep, enkrat celo pred katoliško cerkvijo« (Brumen, 1995, 72).

Priseljenci v Ljubljani, barakarsko naselje

Po koncu prve svetovne vojne se je v Ljubljani zaostrovala stanovanjska stiska. Povzročilo jo je naraščanje prebivalstva. To naraščanje so okrepili begunci in drugi priseljenci, ki so si v Ljubljani iskali stanovanje in zaposlitev. »Svetovna vojna je rast prebivalstva zavrla./.../Pa vendar je bilo ta pojav čutiti predvsem le v mestnem središču, kajti predmestja so tudi med leti 1910 in 1931, ko je bilo moč govoriti o stagnaciji v mestu, še nadalje rasla./.../V Ljubljano so se namreč prav v tem obdobju priseljevali tudi ljudje iz slovenskih okupiranih krajev./.../Velik pomen je imel dotok s Primorskega, zlasti iz Trsta, tudi iz Gorice. Po številčni moči so bili na prvem mestu priseljenci z Gorenjskega« (Kremenšek, 1966, 6-8).

Begunci in drugi priseljenci so bili večidel pripadniki tistih slojev, ki niso imeli sredstev za lastno graditev. Stanovanjski zakon pa je tudi iz leta v leto ožil obseg stanovanjske zaščite, ob koncu dvajsetih let pa jo je celo odpravil. Ljudje so se obračali na mestni magistrat s prošnjami, v katerih prikazujejo svojo stisko. Vanje se često vplete tudi nejevolja do priseljencev in beguncev, ki so daljšali vrste prosilcev. Tako je na primer neka žena, delavka in mati, očitala mestnim oblastnikom, da ustrezajo samo državnim uslužbencem, medtem ko za potrebe delavca nočejo slišati. »Če pride pa kedaj vojna, ali kaj drugega ga bodo pa takoj našli in moral bo iti prvi. Naj bo pa tujec, Rus ali Primorec mu preskrbijo pa takoj stanovanje, barako ali kar že, za domačina pa ni niti najmanjšega prostora« (Ravnik, 1981, 14).

Galjevica se je počasi razvila v naselje, kjer so se ljudje začeli počutiti doma. Uredili so si vrtove pri hišah, tako da so dobile lepši videz. Na ulicah se je odvijalo živahno življenje otrok in odraslih. Moški so balinali na ulici, ženske so se pogovarjale ob

vodnjaku pod vrbo sredi naselja. Po eni strani so ljudje še čutili pečat, ki ga je barakarjem dala okolica, po drugi strani pa so vedeli, da je bila Sibirija še slabša.

3.

Kaj nam povedo ta pričevanja? Na prvem mestu izstopajo težave, spori in napetosti v zvezi s stanovanjem. Ti so obremenjevali tudi sosesdske odnose. Begunci so se potikali po svetu. Ko so končno dobili stanovanje, so našli sosesko, polno očitkov. Na drugi strani pa so se domačini čutili prikrajšane. V Murski Soboti je oblast reševala stanovanjski problem na škodo domačinov. Da je prišlo ob tolikšni napetosti do preteпов med domačini in prišleki, je razumljivo. Begunci so bežali pred zatiralsko italijansko oblastjo in se znašli v novem domu v slovenskem, jugoslovanskem kraju, kjer pa so jih imeli za vsiljivce. Domačini so se čutili izrinjene, še posebej, ker se tudi zaradi drugih krivičnih potez jugoslovanske uprave niso identificirali z državo, ki so ji nenadoma pripadli, in s svojim narodom.

V času stanovanjske stiske v Ljubljani se je zaradi prenehanja stanovanjske zaščite mnogo družin znašlo na cesti, zato ni čudno, da je vsaka dodelitev še tako skromnega bivališča izzvala nezadovoljstvo tistih, ki niso dobili ničesar. Predstavljajmo si, kaj je ta sprememba pomenila za priseljence s kmetov, vajene domače kmečke hiše in vaške soseske, ki je bila prepletena s sorodstvom, če so čez noč postali najemniki, barakarji, kolonisti, vsiljivci, pritepenci. Med domačim krajem in novim je bila meja. Domača hiša je bila v Italiji, tudi drugi sorodniki so odšli po svetu. Predstave o domači vasi in hiši so bledele, še posebej, če se je družina selila iz kraja v kraj in je bil vsak otrok rojen drugje. Komaj so se kje malo vživeli, se povezali s sosedi, že so se spet selili. Končno so pristali nekje, kjer so bili domačinom, milo rečeno, odveč. Prišleki so razumeli domačine, kot je neka istrska priseljenka opisovala stisko velikih kmečkih družin v Prekmurju, ki so pričakovale, da bodo dobile zemljo razlaščenih madžarskih veleposestnikov, pa so jo dobili Primorci. Priseljenci so prišli iz krajev z drugačnim narečjem, doma so bili v bližnjih vaseh in mestu navajeni govoriti še italijansko in furlansko, tu pa je bilo pol vasi madžarske.

Počasi pa so se ustvarile nove vezi in občutek pripadnosti. Zato so spomini tudi polni lepih doživetij, katerih skupna poteza je skromnost in solidarnost. Marsikje so se našli tudi ljudje iz istega kraja ali skupine sorodnikov, ki so se naselili v sosesčini. V vasi v Prekmurju so se ljudje zbrali največkrat pri istrski družini, kjer je bila doma muzika in kjer je je vedno prepevalo. V barakarskem naselju se je občutek pripadnosti in identitete ustvaril v medsebojni pomoči, v socialni izenačenosti, v skupnih težavah, pa tudi v zunanjih označevalcih, poudarkih v prostorski ureditvi, ki so bili tudi družabne točke, kakršne so bile balinišče, vrba in »šterna«, vodnjak sredi naselja.

4.

Mnoga vprašanja slovenske identitete je zelo dobro opisal Anton Trstenjak v knjigi *Misli o slovenskem človeku* (Trstenjak, 1991). Razmišljal je o povezanosti slovenske zgodovinske razmejenosti, majhnosti in obmejnosti, o tem, da smo Slovenci tako maloštevilni, da so nas same meje, da zlepa nimamo nikjer zemljepisnega središča, ki nanj ne bi vplivala bližina meje, o razdeljenosti slovenskega človeka; o tem, da se enotna slovenska narodna zavest sploh ni mogla prav razviti, ampak so se razvijale samo deželne samozavesti, o tem, da so se v starih avstrijskih deželah kljub skupnemu slovenstvu in enotni narodni zavesti oblikovali značaji, ki so bili med seboj zelo različni,

hkrati pa vsak s svoje strani bolj podobni svojim nemškimi ali italijanskimi ali madžarskimi sodeželanom. Njegovo delo, predvsem v prvih poglavjih *Misli o slovenskem človeku*, *Podoba slovenskega človeka* in *Skupni slovenski kulturni prostor*, vsebuje veliko tehtnih misli, čeprav jim sam ni pripisal neizpodbitne znanstvene veljave, saj uvodoma svoje delo predstavlja ne kot razpravo, niti ne kot knjigo o slovenstvu, ampak kot misli (Trstenjak, 1991, 5).

Mislim, da z opazovanjem družinskih zgodovín lahko bistveno dopolnimo ugotovitve o narodovih značilnostih, o katerih pravzaprav Trstenjak govori, z ugotovitvami o posamezniku. Treba je samo vprašati nekaj preprostih vprašanj (kje nekdo živi ali je živel, v kakšni hiši, s čim se preživlja ali se je preživljal, kakšno izobrazbo ima ali je imel, kateri jezik govori ali je govoril doma, v cerkvi, v šoli, na občini, v službi, kdo je bil, ali je njegov sosed, s kom se je družil ali se družil, v kateri državi so živeli ali živijo njegovi sorodniki, v kakšni hiši, kateri jezik so govorili ali govorijo, v katerem jeziku so govorili ali govorijo sorodniki med seboj) za vse posamezne družinske člane in prednike (očeta, mamo, deda, babico, pradedo, prababico, brata, sestro, sina, hčer), da se zavemo globine in hitrosti sprememb iz roda v rod, ki so se jim ljudje morali prilagoditi, po drugi strani pa nam tudi odkrije globino prepada med generacijami. Prekinitve so zarezale tam, kjer se gradi identiteta posameznika.

Starši, na primer, so živeli v različnih krajih, z drugačnimi družbenimi odnosi, sosesko, z drugačnim jezikom v šoli, v cerkvi, v javnosti, pri delu. Bratje in sestre živijo v različnih državah, stari starši in vnuki na drugih celinah, strici govorijo drug jezik kot nečaki, bratranci v drugem kolenu ne govorijo istega jezika; stari starši so bili kmetje, vnuki so otroci proletarcev. Čisto mogoče je, da so bili stari starši Primorci v Mariboru, starši Štajerci v Kopru, otroci pa se imajo za Istrane.

Kulturne prekinitve v družinskem razvoju pomenijo, da njeni člani nimajo istih identitet. To lahko pomeni, da starši želijo, da bi otroci imeli tako kot oni, otroci pa je ne morejo imeti, saj živijo v drugačnem svetu. Videli smo, da je generacija, ki je zapustila dom in odšla drugam, ohranila svojo identiteto, da jim je pomenila vrednoto in oporo. Marsikateri starši si ne predstavljajo, da otroci ne sprejmejo tega, kar je njim samim v življenju toliko pomenilo (naj gre za nacionalno, pokrajinsko, krajevno, politično, razredno identiteto). V sporu med starši in otroki gre za to, da so otroci brez identitete ali pa iščejo drugo, svojo in upati je, da jo najdejo. Različni ljudje se različno znajdejo, nekdo trpi zaradi izgube, ki je nekoga drugega osvobodila.²

Kulturne prekinitve lahko tudi pomenijo, da ima človek v odsotnosti trdne identitete po njej vse večjo potrebo, zato se hvaležno oprime nove, nadomestne, ponujene od politike ali medijev. Sem sodi danes, po mojem, neko posiljeno slovenstvo, ki so ga mediji polni, ne glede na to, ali Slovence idealizirajo ali pa dajejo v nič. Glede na moč radia in TV ni čudno, da so ljudje že kar prepričani, da smo ali pridni in pošteni ali pa, da se ne znamo zabavati, da ne znamo uživati, da smo zavistni ipd. Vsiljevanje identitete pa lahko povzroči tudi, da se po drugi strani mnogi ljudje, če samo slišijo govoriti o slovenstvu, odvrnejo z odporom. Mislim, da je tudi regionalizem v marsičem upor neki vsiljeni identiteti (iz središča).

² Trstenjak pravi: »Človek je zmeraj nanovo postavljen pred nalogo, da identificira okoli sebe pojave in odnose, ki jih še prej ni bilo, ki jih je ustvaril sam ali pa jih je sprejel od starejših rodov iz preteklosti. Človek raste iz tradicije, hkrati pa v prihodnost, ki tudi identičnost tradicije zabisuje in postavlja pod večkratno vprašanje. Tako se izkaže, da je kriza identičnosti pač usoda odprtega bitja, se pravi bitja, čigar bistvo se iz enonumnosti odpira v večumnost, ki nikoli ni do konca opredeljeno« (Trstenjak, 1985, 187).

Če opazujemo javno in privatno življenje s tega stališča, bomo videli, kako pogoste so napetosti in spori, pa tudi osebne težave zaradi identitete. Zabaven zgled, za primer razhajanja, celo odboja med sloji in generacijami, je po mojem narodnozabavna glasba - po eni strani polne dvorane poslušalcev in razprodane plošče in kasete, po drugi strani odpor. Kadar vidim posnetke narodnozabavnih prireditev na TV, se mi zdi, da se prav čuti, kako zelo ljudje hlepijo po povezanosti in pripadnosti, pa četudi samo v takšni zabavi, da torej ne gre za tako dobro glasbo kot za globoko potrebo po (nadomestni) identiteti. Starši in otroci se v glasbenem okusu lahko razhajajo do neznosnosti.

Slovenci so glede identitete edinstven narod. Marsikdo bi najbrž ugovarjal, češ, tudi drugi narodi so doživljali podobne stvari - da so jih državne meje del pustile zunaj, da so se izseljevali, da so bežali. Res je absolutno število izseljenih Italijanov, Špancev, Ircev, Poljakov itd. višje, a vse to so stari veliki narodi, ki so imeli svoje države in nedvomno nacionalno identiteto in nikjer tudi ni delež razkosanega in izkoreninjenega prebivalstva tako na škodo celote. Malo je narodov, ki bi se s Slovenci lahko primerjali po pogostosti in globini prekinitvev kulturnega razvoja, ob pomanjkanju trdnega narodovega jedra. Rekli bi lahko, da je slovenska identiteta odsotnost skupne identitete.³

Literatura

Borut Brumen, 1995, Na robu zgodovine in spomina, Murska Sobota.

Isti, 1997, Epistole v : Naši razgledi 13, str. 5.

Družboslovje. Leksikon Cankarjeve založbe, 1979, Ljubljana.

Filozofija. Leksikon Cankarjeve založbe, 1995, Ljubljana.

Slavko Kremenšek, 1966, Uvod v etnološko proučevanje Ljubljane novejših dobe, Ljubljana.

Mojca Ravnik, 1981, Galjevica, Ljubljana.

Anton Trstenjak, 1976, Problemi psihologije, Ljubljana.

Isti, 1985, Človek bitje prihodnosti. Okvirna antropologija, Ljubljana.

Isti, 1991, Misli o slovenskem človeku, Ljubljana.

Summary

Identity Problems and Interrupted Cultural Development

In her paper the author defines identity as the closeness, belonging and oneness people feel towards the objects and phenomena which represent their culture and way of life as well as the community in which they live. According to the author, many features and characteristics of individual and group behavior, which we generally consider as typically Slovene, labeling them as

³ Uporaba pridevnika multikulturen, -a je v Sloveniji, po mojem, če ga uporabljamo za poudarjanje posebnosti nekega kraja, pokrajine ali skupine, na primer -multikulturena Istra-, zelo vprašljivo. Pri nas bi res ne mogli najti otočka v morju splošne multikulturenosti, se pravi, da se povsod prepletajo, mešajo ali spopadajo, skratka, obstajajo, sestavine različnih kultur. Z etnološkega stališča se tudi ni mogoče strinjati o tem, da naj bi pri nas obstajalo neko osrednje, kulturno homogeno nacionalno jedro z enovito nacionalno identiteto, v katerem ali ob katerem so ostale identitete hibridne (Brumen, 1997, 5). Morda to predpostavlja ali lahko tudi izrablja neka politična ideologija, z etnološkega stališča pa je, glede na splošno premešanost in odsotnost kontinuitete, ta dihotomija iz trte zvita, oziroma -hibridnost- kot odgovor na medijski ali politični diskurz sama ostaja znotraj njega.

negative, inhibited, complex, which even we have trouble understanding, grow out of identity problems caused by the interrupted cultural continuity in family histories. An uninterrupted cultural development would unfold as follows: several successive generations live in the same house; family property builds up and grows from generation to generation; family tradition is being transmitted from generation to generation; the house is in a settlement which has been for generations in the same state, under the same civil and religious authority, with the same official and school language; for several generations the village has gravitated towards the same economic, social and cultural center, which is Slovene-speaking and belongs to the same state. This is the social and cultural environment in which one generation succeeds another. From birth on, every individual absorbs the tradition, knowledge and experience of his ancestors, and armed with them, paves his way into life. This is the type of family and personal fate which is extremely rare in Slovenia. A glance at family histories reveals how often and brutally cultural continuity has been broken in Slovene families, which is the reason for broken identity.

To back up her hypothesis, the author uses several excerpts from her field research and from the work of other ethnologists: about a peasant family from the coastal region who in 1934 resettled in a Prekmurje village, about people moving to Murska Sobota following the year 1919, about immigrants in Ljubljana and the slum for homeless people during the housing shortage between World War I and World War II. She describes the events in the first half of the 20th century, when new states were established and new political boundaries were drawn, leaving some border regions under foreign jurisdiction. Geographically and thematically, she stays within the confines of the Slovene ethnic territory. We usually think that Slovenes within Slovenia proper have been spared the identity problems besetting Slovene immigrants and minority members. In her paper the author attempts to prove the contrary: that some identity-related phenomena are equally frequent and painful for both Slovenes within Slovenia and outside Slovenia; in some respects, they are even worse within it. We are very much conscious of immigration, but are much less aware of the resettlement and displacement in our own living space, of our alienation at home. The author concludes that the Slovenes are a unique nation as far as their identity is concerned: few nations had to endure so frequent and deep interruptions of cultural continuity, combined as they were with an absence of a firm national core and a state of their own. We could say that Slovene identity is the absence of common identity. Instead of grappling with this vast topic, the author focuses on the methodology of researching family identity and cultural continuity, hinting at the results which can be obtained by it.